

Jan Ritsema

Na de adembenemende voorstellingen

'Het heengaan' en 'Wittgenstein Incorporated' is in Nieuwpoort opnieuw een regie van Jan Ritsema te zien.

Ook de spelers zijn oude bekenden:

Ritsema werkt samen met het Brusselse viertal Dito'dito. 'Van Wagner' heet de voorstelling. We vroegen Marianne van Kerckhoven hem op te zoeken tijdens de repetities in Brussel. Het werd een monoloog met Jan Ritsema.

Denkcoëfening 1

Van Wagner en Andere Dingen

Jan Ritsema: "Het komt allemaal op hetzelfde neer. Het steeds weer nadenken over alles wat je ooit beweerd hebt en toch over alles blijven twijfelen, zoals bij Wittgenstein of Beckett. Dat zijn wel een beetje mijn helden, die twee. Ik wil zelf ook over alles nadenken en blijven nadenken. Ik houd

me niet aan conventies; daar ben ik, bijna moeiteloos, niet in geïnteresseerd. Wat recht heeft op geschiedenis, daar doe ik niet in: niet in koningshuizen, niet in erfenissen, want dat vind ik schandelijke uitgangspunten. Daarom doe ik ook niet in voorstellingen die opgebouwd zijn volgens bepaalde wetmatigheden. Het verband of de overeenkomsten tussen mijn verschillende voorstellingen ligt in mijn houding: 'We onderzoeken en we zien wel waar we uitkomen; of we eruit komen'."

VAN WAGNER

"Voor *Van Wagner* geldt hetzelfde. Als je me nu, halverwege de repetitietijd, iets erover vraagt, weet ik ook niet waar we naartoe zullen gaan. Door het gehannes en het geworstel met de man en met het onderwerp, hebben we genoeg bezigheid; de meest adequate toneelvorm zal zich wel aandienen. Die man is een vat vol tegenstrijdigheden. Ik heb zelf een merkwaardige route met hem afgelegd. Ik zag niet zoveel in hem, had zeer veel vooroordelen, maar dat was deel van het plezier om eraan te beginnen; zo een heimelijk genot van 'die gaan we eens onderuithalen, die foutterik'. Tegelijkertijd vond ik dat dat niet mocht. Ik wou uitvinden hoe de vork precies in de steel zat en, al werkend en lezend met elkaar en over die man, geraakten we, net als iedereen, verward, pro en contra stapelden zich op.

Achteraf blijkt Wagner eigenlijk een heel goed ijkpunt voor alle Schmutzigheid en gemakzucht in je eigen denken. Hij heeft zeer veel zgn. foute kanten, maar ik ben ook in staat om hem enorm te verdedigen. Hij is zelf zo bezeten - wat ik een positieve eigenschap vind -, zo vol; hij is zo ver doorgestaan met zoveel inzet, dat, als je je een oordeel over hem wil aanmatigen, je eerst dezelfde inzet aan de dag moet leggen. Wat we momenteel proberen is: om überhaupt iets van zo'n leven te begrijpen, van dat vat vol tegenstrijdigheden.

Ijkpunt, zeg je dat in het Vlaams? Wagner als ijkpunt voor ons denken; het zou heel leuk zijn als je de dingen niet meer makkelijk hoeft af te doen. Misschien gaat deze voorstelling werken als aanscherping van je eigen gedachten, als bewustmaking van je gemakzucht om de wereld in te delen in goede en slechte kanten. Wagner dus als kruid tegen oppervlakkigheid."

VAN OOST-EUROPA

"Kijk naar wat er in Oost-Europa gaande is, terwijl ondertussen - en dat is een schande - iedereen China allang vergeten is. In Oost-Europa is een opstand der lafaards aan de gang. Kun je je voorstellen dat dezelfde mensen die nu zo ernstig tegen het regime zijn, - zoveel miljoenen in Tsjecho-Slovakije en in Oost-Duitsland -, altijd maar hun mond gehouden hebben? Hoewel ik natuurlijk blij ben als een regime dat zich bedient van onderdrukking de laan uitgestuurd wordt. Maar we moeten uitkijken voor de mensen die nu wel een heel grote mond hebben; ik ben erg bang dat die uit hetzelfde vaatje tappen als dat van in het begin van de dertiger jaren in Duitsland en elders."

VAN HET WELDENKEN

"Weldenken is belangeloos, schaamteloos elke keer opnieuw defeiten onder ogen willen zien. Omdat de feiten zich elke keer in een nieuwe omstandigheid mogen verheugen. Weldenken is onderzoeken en niet oordelen; een samenleving *beyond* belang en oordeel, maar vol belangstelling en zorg zou wel heel erg leuk zijn. Een absolute interesse om het naadje van de kous te willen weten. We hebben dit gesprek een dag na het overleg op Malta, een dag na het opheffen van het Centraal Comité en het politburo in Oost-Duitsland en dan stel je vast, hoe stompzinnig en zonder belangstelling, hoe snel oordelend en tot conclusies leidend de verslaggeving daarover is. Met onze toneelverslaggeving zit het net zo: even snel meegaan met een groep die het op een bepaald moment goed doet, om ze terstond daarna te laten opsodemeteren. Er is geen werkelijke interesse, geen belangstelling voor de intrinsieke waarde van iets, voor onderzoek.

Wagner als ode aan het weldenken. Wagner was iemand die in zijn leven, privé en politiek, alsook in zijn opvattingen over muziek, voortdurend tegenstellingen probeerde te verzoenen. Zo iemand wordt nu snel afgedaan

ma 19, di 20, wo 21 feb 1990 - 20.30 u.

Dito'Dito
VAN WAGNER

met: Guy Dermul
Els Olaerts
Willy Thomas
Mieke Verdin

decor: Herman Sorgeloos
regie: Jan Ritsema
Een NMBS-productie

met een aantal oppervlakkigheden. Zoals Van Gogh met zijn depressies en zijn oorlletje: we denken hem allemaal te kennen. Hetzelfde geldt voor Hitler, hoe die met Wagner aan de haal is gegaan. We denken daardoor Wagner te kennen en ondertussen zijn we niet meer in staat naar de muziek te luisteren, zonder daardoor gefrustreerd te geraken; we kunnen niet meer luisteren. Wagner was iemand die zijn nek uitstak en dat kan je van die zoveel miljoen Oostduitsers niet zeggen. Ik heb duizend keer liever iemand die goed fout is, dan iemand die niks is.

Op de VPRO vroeg Steiner zich af, hoe het kon dat iemand met de ene hand de muziek componeerde voor het prijswinnend lied uit *Die Meistersinger*. – een met hart en ziel, bijna naïef geschreven stuk – en op diezelfde dag kon werken aan een essay over de invloed van het jodendom op de muziek. Dat is hetzelfde als een kampbeul die in staat is om 's avonds bij zijn vrouw prachtig Chopin te spelen en overdag mensen in het gezicht te schoppen. Dat kan je dus verenigen. Dat vind ik interessant om te onderzoeken. Het allemaal belangeloos onderzoeken; niet nieuwsgierig als een kind, maar als een volwassene, nieuwsgierig als een soort overwinning. Waar ik het over heb, heeft waarschijnlijk veel te maken met oude mensen die geen belangen meer hebben, die het overzien en kijken; die nog echt verbaasd zijn; een soort aangename belangstelling die verschoond is van de begrenzingen om het eigen tuintje goed in stand te houden."

VAN EEN VROUW DIE VOORBIJKOMT

"Ik zat met Peter Verburgt in de stationsrestaurant van Amersfoort te praten en er kwam een vrouw voorbij. Je kijkt naar zo'n mens als een objekt bijna; je bent daar koud en koel tegenover. Waarom ben je niet in staat om daarnaar te kijken alsof het je oudere zus of je moeder is? Die vrouw heeft, op haar beurt, dochters of zusters of een man die allemaal wel zo naar haar kijken. Wij doen dat ook in onze eigen omgeving, maar niet naar die anderen. Ik probeer het wel eens. Als je zo anoniem in de trein zit. Het zou leuk zijn als dat zou kunnen. Een samenleving zonder belangen is ook een samenleving zonder angst. Aan de andere kant hebben die angsten iets heel archaisch. Die komen van ver, uit de

middeleeuwen. Vandaag hebben onze angsten eigenlijk een grond om op te staan. Als je zo ontzettend in je broek schijft voor mekaar, dan behoort je wel tot een erg zieke soort, volgens mij. We zijn niet meer in staat om uiting te geven aan het feest der herkenning: we kennen die andere mens

landschap, extreem eentonig, maar eenzaam, bijna grondeloos eenzaam, een aangename eenzaamheid. Die verstilde zondagochtend-toestand die je in de stad niet meemaakt maar wel op het land. Dat soort wandelingen maakte ik vroeger 's zondags alleen; dan liep je zo en werd je alleen maar

foto: Jaroslav Schneider

toch. Wat films, boeken, romans, schilderijen je gegeven hebben over de anderen of wat de televisie je geeft: we kennen mekaar, we kennen onszelf."

VAN EEN WINTERS LANDSCHAP

"Mij wordt wel minimalisme verweten. Ik zat in de trein op zo'n winterse ochtend. Rijp op het gras, bevroren water en, zo'n meter boven de grond in de verte, een lichte waas van mistachtige flarden; een vlak Hollands landschap. Toen dacht ik van mezelf: ik ben een typisch Hollands kunstenaar, en dat vond ik eigenlijk zeer prettig. Het landschap is een minimaal

aan de gang gehouden door je eigen denken, door het repeterende in je eigen denken. Geen veranderingen in het landschap die je voortdurend afleiden naar andere gedachten. Toch mooi dat we nog twee wereldfilosofen hebben voortgebracht, Erasmus en Spinoza. De toestand waarin je dan verkeert, is die van een eenworden met je omgeving. Je voelt je in je omgeving opgaan; je bent wat je omgeving is en dat is prettig. Dat zoek ik wel vaak in mijn voorstellingen."

(De bandopnemer werd aangezet door Marianne Van Kerckhoven).